

hondo-hondotik

Maider Cilveti

(Antropologian eta Filosofian lizentziaduna)

Lurraldea eta hiri jasangarria

Gure oin azpian zein gure begi-bistan dagoen lurrak, berau nola zeharkatu, zapaldu, suntsitu eta zaindu behar dugun esaten duen gidaliburu dauka. Berdin du lur zati hori hiriko merkataritza gunea edo mendiko haitzuloa izan.

Lurraren gainazalean eta lur azpian aurrrera eramaten diren eta eramango diren ekintzak letra txikiz idatzita daude.

Gu inguratzen gaituen lurraldeak, egunerokotasuna aurrera eramaten dugun espazioak, mendiak, ibaiak, lur azpiak, planeamenduz josita daude. Lur azaleko metro bakoitzak bere izaera definitzen duten hainbat plan estrategiko ditu: Lurralde Antolamendurako Gidalerroak (LAG), Lurraldearen Zatikako Planak (LZP), Lurraldearen Arloko Planak (LAP). Estrategiaz gain, edo estrategietan barna, baditu *bat-bateko* izenda daitezkeen ekintzak ere. Horiek interes ekonomiko eta politikoek bultzatutako ekintzak dira, lehiakortasunaren printzipioak gidari dituztela, interes publikoaz mozorroturik dauden bitartean onargarri bihurtzen omen dira.

Gizarteak gutxi daki horri buruz. Horrekin ez da gizartearen inplikazioa gutxietsi nahi; izan ere, planak gizarte artean eztabaidatzen eta salatzen dira, haiek jasanezinak direnean: Abiadura Handiko Trenaren Aurkako Asanblada, Zornotzako zentral termikoaren inguruko herri mugimendua, Gaztelu plazaren suntsiketaren aurkako mugimendua...

Lurralde planeamenduaren guneak hiriak dira. Zenbat zerbitzu eskaini behar ditu hiri batek kategoria *handiko* hiria izateko? Zeintzuk dira hiria *garrantzitsua* izateko eskaini behar dituen zerbitzuak? Zeini bideratuak daude zerbitzuak? Hiri bakoitzak zein

ekipamenduz osatua egon behar duen planek esan ohi dute: aireportua, itsas portua, portu lehorra, unibertsitatea, erakustazoka..., horiek guztiak erlazionatzeko komunikabide-sare azkarra garatzea ezinbesteko bilakatuz.

Urteetako planeamenduak dira lur zati bakoitzak zein zerbitzu eman behar duen esaten dutenak: industrialdeak, etxebizitzak, parke naturalak... Urteetarako eginko planak. Legeak bermatutako estrategiak. Horien guztien azken helburua Euskal Hiria sorraraztea baldin bada ere, nortasunez bete nahi baldin badituzte euskalduntzat nahi dituzten hiriak —Gasteiz, Bilbo eta Donostia—, nortasun *esklusiboa* eskaini nahi dioten subjektuak falta dira. Non dago euskaldun hiritarrei erreferentzia egiten dien diskurtsoa? Hiritartasun parte-hartzailearen aroan, non hiritar foroak ere bultzatu diren zenbaitetan, Iruneko Hiritar Foroa esaterako, hiritarrek, non dute beraien hitza entzuna izateko gune eraginkorra?

Aitzitik, Euskal Hiriak, sostengarria izan behar duen herrialdea izatearen nahia barnatzen du: sostengarria, heldugarria, heldagarria: gure inguruarekin ondo bizi, paisaia kalitatea mantendu, gure ondare kultural historiko eta arkeologikoa zaindu. Ingu-rumenarekiko jasangarritasuna zer den ezaguna egiten zaigu, nahiz eta jasangarritasun horren ezaugarri eta esanahiak egunetik egunera aldatu eta hedatu egiten diren. Jasangarritasuna gure ingurumenarekiko ez ezik, gure giza erlazioetara ere luzatu eta eraginkor bihurtu beharrean gaude.

Hiriak ingurune jasangarriak izan daitezen, bertan bizi diren gizatalde ororen nahiei eta aldarrikapenei erantzun egokia eman beharko litzaieke.

Hiritarren nortasunak eta hitza lekuri ez duen honetan, gizataldeen aldarrikapen eta eskaerek ez dute leku handiagorik hartzen. Gizatalde horietako batek bere aldarrikapenak egiten dituenen, berriz, ez ditu soilik bere ongi izatera mugatzen. Hala, emakumeentzako hiria edo genero ikuspuntua txertatzen duen hirigintza ari garenean, hori ez litzateke emakumezkoen pribilegioak eskaini eta bestelako giza

multzoen beharrak baztertzen dituen ikuspuntua. Giza talde guztien nahiek hiri jasangarria sortzea dute helburu.

Genero ikuspuntuek, hirira, lurralde antolamendura eta hirigintzara aplikatuta, hiritan emakumeek aurrera eramaten dituzten eta eraman nahi dituzten ekintzak posible izatea dute helburu. Kasuan kasu, etxetik kanpo lan egitea, hirian zehar inolako erasorik jaso gabe lasai ibiltzea, gauez etxetik kanpo egon ahal izatea, familia egitura berriak barnatzea posible egiten dituzten etxebizitzak aldarrikatzea, etxeko lanak etxetik kanpoko lanarekin orekatzea...

Errealitate soziala aldakorra da. Emakumeen eskaerak askotarikoak dira, eta beraien artean oso ezberdinak. Hirigintza eta bere antolaketa ez da estatikoa. Berritzaile izan nahi duen antolaketaren ezaugarriak, besteak beste, honako hauek lirateke: lantokiak hirietatik kanpo kokatzen ditu; garaio bide pribatua sustatzen du eta garaio

publikoa ez du gizartearen behar berri eta anitzetara moldatzen; espazio berdeak hirietatik kanpora ateratzen ditu; bere arkitekturak hiritarren arteko komunikaziorik ez du sustatzen, baina, bestalde, hiritarrek erabiltzen ez dituzten bilera eta topaketa garrantzitsuetarako espazio berriak sortzen ari da.

Hala, hiriaren erabilpena gero eta konplexuagoa eta askotarikoagoa gertatzen da hiritarrentzat. Konplexutasuna giza multzo batzuentzat beste batzuentzat baino nabarmenago gertatzen da; esaterako, emakumezkoentzat. Hiritarrak ondo definitutako espazioetan zehar ibiltzera behartuta gaude, beraien izen eta askotan abizenak dituzten erakin arteko kaleetan zehar. Kaleak eta eraikinak gizon *handien* izenez josita daude, zeintzuek emakumezkoek historian zehar egin dituzten ekarpen eta eguneroko lana gutxietsi egiten dituzten. Emakumezkoentzat, tradizioz ezeztatu zaien espazioa publikoan ibiltzea ez da erraza gertatzen. Oraindik ere, emakumezkoek ez zaie espazio publikoaren osotasunean ibiltzen baimentzen, horretarako ilun dauden espazio eta bakartiak diren espazioekiko beldurra asetzen da. Espazio pribatuan heziak izanik, publikoan agerraldiak eta aldarrikapenak egiteko ez gaituzte gaitu, baina historikoki eta egun ere inplizituki inposatu zai-gun espazioarekin ez gaude ados emakume guztiak. Espazio pribatua, *etxeko babesa*, saldu diguten beste gezur handia da; izan ere, espazio horietan eraso beldur izaten jarraitzen dugu. Horregatik, genero ikuspuntua txertatua duten hiri plangintzak nahi ditugu, espazio publikoetan eta espazio pribatuetan ematen diren giza erlazioak jasangarriak izateko moduko azpiegitura eskainiko dutenak.

gogoratu

Joxan Elozegi

DUELA 49 URTE

Muñoa eskolak

1953 ko abenduaren 7an hil zen Donibane Lohizunen Migel Muñoa, irakasle eta euskal eskolaren aitzindari donostiarra. Historian zehar, ez du tratatu onik jaso euskarak eskolaren aldetik eta me-rezi du, zinez, euskara heziketa eta hezkuntzaren ardatz eta euskarri nagusi bihurtu nahi izan zuten pertsonak goraipatzea. Horietako bat izan zen Migel Muñoa.

1868ko irailaren 11n sortu zen Muñoa itxuraldatzen hasia zen Donostia hartan. Etxe oneko semea zen eta maisu ikasketak egin zituen: irakasle izan zen senez eta bokazioz. Laster ohartu zen euskara gainbehera hasia zela, eta argi ikusi zuen, bera maisua izaki, eskolak ez laguntzera euskararenak ez zukeela luzaroko. 1914an ekin zion azkenean euskal eskolari, ikastolari orduan *bizkaitarrek* baino ez eta egun guztiok esango genukeen moduan. Ikatz kalean etxe bat erosi, egokitu eta han hasi zen lehen taldetxo, oinarritzko ikasketak euskaraz egitea xede.

Arrakastatsua izan zen entsegu hura eta ikasle asko zituela-eta, Puiuelo kaleko etxe berri batera aldatu zen Muñoa bere ikasle eta irakasleekin. Muñoak berak ordaintzen zituen gastuak, dohainekoak baitziren eskola haiek, eta diru-laguntza erdietsi zuen Diputazioan. Hasieran, oinarritzko ikasketak, hau da, irakurtzen, idazten, *lau kontuak* eta dotrina ikastea, ziren Muñoa eskolen helburua. Nahikoa lan, izan ere, euskara hain larribixi zegoen garaian.

1917an, karmeldarren komentura irago zen eskola eta Jose Eginok azkoitiar in-

tegrista ezarri zuen Muñoak buru. Euskal Ikastetxea zen ordurako Muñoa eskola. Ez dakigu nolako harremanak izan zituzten Muñoak eta Eginok. Datu bat: gerra ondoko urteetan, Francok gotzain egingo zuen Eginok hurak bereak eta bost eginak zituen Irunen aurreko urteetan... plaza politikoan, bera izan baitzen hango errepublikazaleei oztopo egin zien harri astunena. Eta bazterrean utzi zuen euskara horretarako (euskara ez erakusteko gomendioa egin zieten apaizek irundarrei urte haietan). Nolanahi ere, Francoren menpeko garaian ikastolen

sorreran gertatu zen bezala, elizaren abaroa bilatu zuten neska-mutikoak euskaraz hezi nahi izan zituzten ardiak. Klaretarrak etorri ziren karmeldarren ondotik, eta Ategorrietan egokitu ziren gero muñoatarrak, Koruko Andre Mariaren Ikastetxea izenez. 1924. urtea zen, eta alderrai ibiliagatik ere, gero eta ikasle gehiago zituen euskal eskolak. Parte Zaharrera berriz ere, ttikiak Puiuelo kalean, lehen hezkuntzako mutikoak Kanpandegi kalean, lehen hezkuntzako neska-toak Konstituzio plazan. Eta hala segitu zuten, gorabeherak gorabehera, Eginok apaizaren lagunek gerra ekarri zuten arte. Elizarekin hain zabal portatu izanagatik ere, Bidasoaz bestaldera jo behar izan zuen babes bila Muñoak berak ere, bekatu larria baita, ausardia ikaragarria, haurrak beren hizkuntzan hezi nahi izatea.

Historian zehar ez du lagun askorik izan euskarak, euskaldunok alegia. Muñoa azaldu zen ordea Donostian.